

Bog anmeldelse: Den jyske hede i urfluglens tid

Jens Gregersen: Den jyske hede – I urfluglens tid. Gads Forlag, 239 s., 299,95 kr.

Af Karsten Laursen, seniorforsker emeritus, bioscience – faunaøkologi, Aarhus Universitet

Man skal hen i efterskriften for at få forfatterens formål med denne bog: ”at minde om, hvad dette kulturlandskab rummer af mangfoldighed, så det ikke går i glemme”. Men skindet bedrager, og intensionen følger ikke altid hensigten. Jens Gregersen har lavet en formidabel bog. Vi ved at han maler fremragende, det har han vist i flere bøger, nu også i denne. Men her afslører han sig også som en god fortæller.

Trods overskriften ”Den jyske Hede” fokuserer bogen på urfluglen. Den var tidligere talrig og en karakterart på den jyske hede, blev gradvis fåtallig, og uddøde til sidst. Det er en lang og tragisk periode, hvor bestanden går gradvist tilbage, med enkelte opsving som giver anledning til optimisme, som igen bliver efterfulgt af nedgang. Årsagerne til dette forløb beskrives gennem flere forskeres opfattelse af hvad det er for krav, urfluglen har til levestedet. Der er andre arter som har lidt samme skæbne som urfluglen, og mere eller mindre af de samme årsager. De nævnes også. Det er arter som storken, som er forsvundet under stor medieopmærksomhed og sandtørnen som forsvandt i stilhed. Der er beskrivelser fra de fleste hedeområder i Jylland med fremragende stemningsbilleder. Jens Gregersen er i stand til at fange hver hedeområdes specielle karakter både i malerierne og i teksten. Det være sig planterne, landskabsformen eller historie. Derefter følger en præsentation af alle de øvrige dyr og planter, der er tilknyttet heden som Blichers fugle, gedemalkeren, fattigmandsuld som dækker over agerhønen, dobbeltbekkasinen og kærulden. Det er tydeligt, at han har været derude, brugt mange timer og levet sig ind i landskabet, lyset og naturen.

Det er ikke blot naturen der beskrives, men der gives også eksempler på det natursyn som herskede i Danmark i de år, hvor urfluglen sagde farvel og forsvandt. I 1800-tallet skildrede maleren J.T. Lundbye storken og skrubtudsen i gadekæret på en måde, der ikke var set tidligere. Det var

på et tidspunkt, hvor befolkningen næppe havde tid eller kræfter til at tænke på naturen. Steen Steensen Blicher gjorde på et tidligt tidspunkt opmærksom på hedens storhed, og senere fulgte Jeppe Aakjær op med forsvar for de sidste heder og vandløb, som medvirkede til fredninger og beskyttelse af de sidste hedearealer. Men et mentalt nederlag kom i 1950'erne med Poul Henningsens nedgørelse af naturfredningen som naragtig og latterlig. Og beskyttelse af naturen er en vanskelig opgave, når vi med forfatterens ord har sat os for ”at være bedst til noget så avanceret som at avle grise i et omfang, der gør Danmark med sin beskedne areal til en af verdens største svineproducenter.”

Forfatteren kender sit stof, og kan ikke dy sig for at sprede sjove og oplysende bemærkninger i teksten. Som i afsnittet hvor andre af hedens dyr beskrives som eksempelvis den sjældne natsværmer, hedejorduglen, *Euxoa lidia*. Den blev indsamlet i stort antal på Ørre Hede, nord for Herning, af biskop Skat Hoffmeyer fra Århus. Han var en legendarisk sommerfuglesamler. Hans søn, nationalbankdirektør Erik Hoffmeyer, kvitterede for farens interesse og livspassion ved at sætte natsværmeren rød ordensbånd, *Catocala nupta*, på hundredkronesedlen.

Urfluglen havde ikke sin storhedstid, da heden lå vidstrakt over det meste af den jyske halvø, som mange sikkert vil tro. Men derimod i perioden omkring 1930, hvor opdyrkning af heden begyndte. Her lå små marker omgivet af store hedearealer, og plantagerne var endnu små og spredte. I dette landskab kunne urfluglen samle føde fra flere biotoper, og især ukrudtfrø fra de

spredte marker var vigtig. Her er vi ved et af bogens kernebudskaber. Senere er hedearealerne blevet for spredte og ensformige samt de tilstødende marker sterile med brug af roundup og gødning. Dertil kommer at plantagerne spærrer hederne inde. Er der da et alternativ?

Her kommer vi til bogens gode budskab. Vender vi blikket mod Tyskland til Lüneburger Heide, oplevede man en tilsvarende nedgang som beskrevet fra Danmark, med meget små antal urfugle i slutningen af forrige århundrede på trods af en vis naturpleje. Men med et nyt kendskab til artens levevis, ændrede man naturplejen og tog intensivt fat. Resultatet udeblev ikke, bestanden voksede til 78 urfugle i 2007 og senere til 250 fugle. Hvad tyskerne gjorde, skal læseren selv have mulighed for at læse i denne dejlige bog.

Når jeg i indledningen skrev at skindet bedrager, er det fordi, Jens Gregersen afslører, at han har en vision, som rækker betydelig længere end til at lave et minde-skrift for heden. Han foreslår, at der laves en nationalpark i Midtjylland med det formål at rumme en urfuglebestand, såfremt den genindvandrer til landet, eller bliver genudsat. Nationalparken kunne også tjene som levested for de talrige arter, som er gået tilbage eller er forsvundet i samme periode som urfluglen. Forslaget er forfriskende og fortjener en grundig overvejelse. Bogen er en æstetisk nydelse med de mange flotte malerier af landskaber, blomster, insekter og fugle. Og så er den velskrevet med dejlige svinkeærinder, der gør læseren klogere.

Akvarel af Jens Gregersen fra bogens forside.

